

УДК 373.5.015.31:502/504

Ф. І. Мельницький,
директор ЗОШ І–ІІІ ст. с. Підцир'я Камінь-Каширського району

Школа над річкою Цир

Із досвіду роботи школи екологічного розвитку

Проаналізовано особливості екологічної освіти і виховання учнів в умовах сільського навчального закладу, обґрунтовано необхідність комплексного підходу до здійснення екологічної освіти і виховання школярів.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, школа екологічного розвитку, екологізація навчально-виховного процесу.

Мельницький Ф. І. Школа на річці Цирь.

Проанализированы особенности экологического образования и воспитания учащихся в условиях сельского учебного заведения, обоснована необходимость комплексного подхода к осуществлению экологического образования и воспитания школьников.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическое образование, школа экологического развития, экологизация учебно-воспитательного процесса.

Melnytskyi F. I. School over the River Tsyr.

Features of ecological education of pupils in the conditions of rural educational institution are analysed. The necessity of an integrated approach to implementation of ecological education of schoolchildren is proved.

Key words: ecological training, ecological education, school of ecological development, ecologization of teaching and educational process.

Постановка проблеми. Сучасні актуальні проблеми взаємостосунків суспільства і природи висувають невідкладні завдання, і одне з них – виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу. Це вимагає переорієнтування екологічного виховання на можливість здійснювати випереджувальну підготовку людини до переходу на стратегію сталого розвитку. Сталий розвиток є новим принципом людського спільного життя: майбутні покоління повинні мати ті ж самі ресурсні можливості, що й нинішні. Отже, суспільство висуває потребу у компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення і відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи їх вирішення, а й запобігати їх виникненню.

Важливе місце в сучасній моделі екологічної освіти і виховання посідає школа. Адже вона покликана своєчасно реагувати на виклики часу в підготовці молодого покоління до життя, розвивати і впроваджувати у зміст шкільного навчання й виховання адекватні ідеї й технології екологічної освіти. Тому на неї суспільство і покладає надії щодо прищеплення нових етичних імперативів у ставленні до природи.

Невипадково школа посідає провідне місце в цьому процесі, оскільки саме тут здійснюється виховання громадянина з новими уявленнями про навколишній світ, новим типом свідомості щодо

відносин людини з довкіллям. Таким чином, завдання школи на сучасному етапі полягає у формуванні екологічно свідомої особистості, яка здатна до позитивних дій в соціоприродному середовищі, переймається його проблемами і готова до їхнього конструктивного розв'язання.

Життєво необхідним стає створення таких умов у навчальному закладі, за яких учні усвідомлювали б практичну значущість екологічної компетентності, проявляли свою зацікавленість, набували здатності й готовності до ініціативної творчої діяльності екологічного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Працюючи над проблемою екологічної освіти і виховання учнів, нами взято за основу праці Я.-А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, М. Добролюбова, К. Ушинського, В. Сухомлинського.

Важливими для екологізації навчально-виховного процесу вважаємо напрацювання сучасних науковців: В. Борейка, В. Вербицького, М. Верзиліна, І. Зверева, Г. Пустовіта, Н. Яришевої. У викладанні предметів природничого циклу використовуємо творчі доробки Г. Білявського, Т. Іванової, Н. Олійник, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко.

Проте певні напрацювання з досліджуваної теми не знизили актуальності розробки теорії і методики екологічної освіти й виховання на етапі шкільного навчання. Проблема організації екологічної роботи в сільському навчальному закладі ще потребує вивчення.

На нашу думку, саме у сільській школі особливо сприятливі умови для реалізації завдань екологічної освіти і виховання. Це органічна єдність із природним середовищем, що дозволяє якісно організувати уроки природничого циклу, екскурсії, навчальну практику; наявність різноманітних форм рельєфу, природних угруповань та антропогенних ландшафтів; раннє залучення дітей до роботи на землі й виховання через працю екологічної свідомості та культури; використання елементів народної екопедагогіки в сімейному вихованні; високий рівень збереження національної культури (народні традиції, свята, обряди, звичаї, ремесла тощо); перехід старшої школи на профільну; вибір природничого напрямку профілізації значною мірою сільських шкіл.

Історія ЗОШ I–III ст. с. Підцир'я як школи екологічного розвитку дитини розпочалася з 1 вересня 1998 року. Її концептуальна ідея – здійснення неперервної екологічної освіти як процесу, що охоплює всі вікові групи дітей, перетворення екологічного навчання і виховання в системоутворювальний фактор шкільної освіти в умовах сільської школи. Педагоги дійшли висновку, що саме в нашій школі – з нашими учнями, нашими батьками і нашими колегами – буде реалізовано ідею гармонізації відносин між людиною та природним середовищем, засвоєння основних знань та вмінь щодо здорового способу життя.

Місією школи педагогічний колектив визначив формування в учнів екологічного світогляду на засадах розкриття змісту та впровадження норм і принципів екологічної етики й естетики, розвитку творчих здібностей, талантів школярів.

Відповідно до визначеної місії передбачалося вирішення таких завдань:

- виховання екологічної свідомості школярів, заснованої на гуманному, ціннісному ставленні до природи;
- розвиток умінь, навичок і досвіду застосування екологічних знань у практиці взаємодії з навколишнім природним середовищем;
- формування культури взаємодії із середовищем (природним і соціальним), основу якої складають духовно-моральні цінності;
- запровадження інноваційних підходів, форм, методів і засобів екологічного навчання й виховання особистості;
- сприяння творчому розвитку школярів, їх соціальної активності, потребі у самореалізації;
- збереження фізичного і духовного здоров'я учнів та вчителів;
- створення умов для формування і реалізації учнями активної творчої особистісної позиції в екологічній діяльності, готовності до прийняття самостійних продуктивних рішень у ситуаціях морально-екологічного вибору.

В основу діяльності школи покладено ідею Василя Сухомлинського: «Природа – величезної ваги фактор, що накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу» [1]. Погоджуємося з думкою великого педагога, що тільки люди, навчені з дитинства розуміти природу і по-справжньому її цінувати, вміють створювати гармонію, красу і добро в будь-якій діяльності, різних життєвих ситуаціях, судженнях, відносинах з навколишнім світом. «Школа майбутнього повинна якнайповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що може зробити людина для того, щоб природа служила їй» [3].

«Школа над Циром» (Цир – місцева річка) – це школа людяності та гуманізму, школа радості та творчості, школа самореалізації кожної дитини як особистості, школа формування життєво важливих компетенцій. Наша школа – це заклад для всіх і кожного, хто бажає «неможливого», хто має цікаві плани, хто горить бажанням учитися, працювати, розвиватись, хто вірить у «добру школу».

Інноваційна робота дозволила навчальному закладу вийти за рамки традиційної школи, перейти в режим розвитку та позитивно впливати на мікросоціум. Учителі, учні, батьки були включені в систему практичної діяльності з вивчення, збереження та поліпшення природної й культурної спадщини свого краю, до організації і проведення шкільної науково-дослідницької експедиції, походів, екскурсій рідним краєм, роботи табору денного перебування дітей «Зелена планета», екологічних десантів, шкільних науково-практичних конференцій, круглих столів тощо.

Діяльність школи стала основою для налагодження співпраці з іншими установами та організаціями щодо екологічного виховання. Між нашою школою і державним підприємством «Камінь-Каширське лісове господарство» укладено угоду про співпрацю для створення й організації роботи шкільного лісництва «Зелений патруль». Шкільне лісництво є структурним підрозділом навчального закладу, який забезпечує потребу школярів та учнівської молоді в здобутті знань, умінь і навичок у галузі лісівництва, сприяє вихованню свідомого ставлення до праці, охорони природи, використання та відтворення лісових ресурсів, а головне – вибору майбутньої професії. На теоретичних і практичних заняттях з лісівництва школярі вивчають фауну та флору, вплив густини насаджень дерев на їх ріст, продуктивність та стійкість до несприятливих умов, зміни трав'янистості на ділянках, де нещодавно зрізали ліс, агротехніку вирощування сіянців у лісорозсадниках. Вони вчать також визначати вік дерев, їх розміри, придатність деревини до використання тощо. Робота у шкільному лісництві дає змогу на власному досвіді переконатися, яке велике значення має ліс у народному господарстві, а разом з тим полюбити його несеяжну красу.

Члени шкільного лісництва проводять значну роботу зі створення нових насаджень. Школа має міні-дендрарій, де висаджено близько 50 видів рослин, сад, що нараховує близько 600 дерев і кущів, 250 з яких – фруктові. Перевагу надано хвойним деревам, оскільки на навчально-дослідних ділянках створено шкільку, де учні ведуть спостереження за умовами росту сосни кедрової (ареал поширення – Аляска, зона тайги) в умовах Полісся, модрина карпатської, ялини зеленої, сосни звичайної. Наші вихованці стали переможцями обласних етапів конкурсів екологічного напрямку «Біоцит», «Ліси для нащадків», «Юний дослідник», а роботу шкільного лісництва відзначено грамотою Еколого-натуралістичного центру на обласному зльоті учнівських лісництв. Учень школи Андрій Кривдік зайняв III місце у II етапі Всеукраїнської олімпіади з екології.

Необхідний елемент екологічного розвивального предметного середовища навчального закладу – екологічна стежка «Дивосвіт». Її маршрут проходить через різноманітні природні об'єкти, що мають естетичну, природоохоронну цінність. Улюбленою зупинкою екологічної стежки є «Лісова аудиторія» – навчальний клас просто неба. Наслідуючи Василя Сухомлинського, обладнали ділянку поблизу школи лавами та столом. Учителі початкових класів часто приводять сюди своїх вихованців на уроки милування та мислення серед природи, для проведення екологічних виховних заходів. Тут діти залюбки пишуть казки з екологічним сюжетом, малюють навколишню природу, читають вірші, ставлять екологічні вистави.

Вважаємо, що найефективнішим буде таке екологічне виховання учнів, яке максимально наблизитиметься до їхньої життєдіяльності, коли учні зможуть користуватися здобутими екологічними знаннями в господарській діяльності, побуті. Тому на території закладу обладнано навчально-дослідні ділянки – своєрідну зелену лабораторію, яка забезпечує зв'язок навчання і виховання з життям, виробничою діяльністю. Робота на навчально-дослідній ділянці також має велике значення. Вона ефективно розвиває в учнів навички пошукової роботи, творче та шанобливе ставлення до сільськогосподарської праці, спостережливість і дисциплінованість, сумлінне ставлення до оцінки фактів, уміння самостійно планувати та проводити дослідження, аналізувати результати своєї праці, робити світоглядні висновки й узагальнення.

Сьогодні школа – на новому етапі розвитку, етапі створення школи сприяння здоров'ю, яка надасть можливість сформувати здоров'язбережувальне середовище. Ми переконані, що екологічне виховання – це і виховання дбайливого ставлення до власного здоров'я, прагнення до фізичної досконалості, здорового способу життя. У школі створено всі належні умови для здобуття якісної середньої освіти. Тут трудяться педагогічні працівники з високими моральними якостями, відповідною освітою, високим рівнем професійної майстерності. Впроваджуються інноваційні освітні технології і методики, які забезпечують високий рівень викладання навчальних предметів.

Традиційним у школі є проведення уроків фітотерапії, днів здоров'я, факультативу «Захисти себе від ВІЛ». Для старшокласників та батьків діє лекторій «Ми та наше здоров'я», організований медичним працівником школи. Учні – активні учасники акції «Зелена аптека».

Плануємо здійснити реконструкцію приміщення школи: обладнати фізкабінети, кімнату психологічного розвантаження, кабінет здоров'я та розробити екологічний паспорт школи. Основним завданням педагогічного колективу сьогодні вбачаємо пошук односторонніх у перетворенні школи екологічного розвитку у школу сприяння здоров'ю, привернення уваги влади та громадськості до назрілих проблем, залучення науковців, підготовку до запровадження дослідно-експериментальної роботи.

Висновки. Охорона природи і раціональне природокористування не можливе без формування високого рівня екологічної свідомості кожного. Від того, наскільки глибоко усвідомлюють школярі потребу дбайливого, бережливого ставлення до природи як національного, суспільного багатства, вмітять передбачати наслідки своєї поведінки, а також дій інших людей у природі, спиратися на глибоко наукові знання при виборі рішень стосовно природи у трудовій діяльності, істотною мірою залежатиме майбутнє людства. Саме ставлення школяра до природи свідчить про рівень його культури, його позиції як громадянина України.

Таким чином, екологічна освіта і виховання в школі спрямовані на забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації, поглиблення та розширення шкільного рівня екологічної освіти, підготовку до активної професійної і громадянської діяльності.

Література

1. Концепція екологічної освіти в Україні. Затверджена рішенням Колегії МОН України, протокол № 13/6-19 від 20.12.2001 р. // Директор школи. – 2002. – Квітень. – № 16. – С. 20–29.
2. Марченко Л. І. Екологічна компетентність як показник екологічної освіти та як складова життєвої компетентності / Л. І. Марченко // Проблеми освіти : науково-методичн. зб. – 2010. – № 64. – С. 92–95.
3. Сухомлинський В. Школа і природа / В. Сухомлинський // Вибр. твори : у 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 536.
4. Сухомлинський В. Виховання дбайливого ставлення до природних багатств / В. Сухомлинський // Вибр. твори : у 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 92.